

ӨМГӨӨЛӨГЧ НИЙТИЙН ЭРХ, АШИГ СОНИРХЛЫГ ХАМГААЛАХ ЗОРИЛГООР ШҮҮХЭД НЭХЭМЖЛЭЛ ГАРГАХ АСУУДАЛ

THE MATTERS WITH ATTORNEYS FILING CLAIMS TO PROTECT THE RIGHTS AND INTERESTS OF THE PUBLIC

Д.Энх-Амар

*ДХИС-ийн Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн
Нийтийн эрх зүйн тэнхимийн багш, цагдаагийн ахмад*

Г.Мөнхцэцэг

*ДХИС-ийн Эрх зүйн магистрын хөтөлбөрийн
7021 дүгээр дамжааны магистрант*

Товч агуулга: Нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалж, шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхийн талаар материаллаг болон процессын хуулиудад тодорхой зохицуулалт байхгүй байсан бөгөөд Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг УИХ-аас 2016 онд баталсантай холбоотойгоор анхны зохицуулалт хуульд тусгалаа олж байжээ. Улмаар УИХ-аас 2019 онд Өмгөөллийн тухай хуулийг баталж, уг хуулиар өмгөөлөгч нь нийтийн эрх ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхийг хуульчилсан байдаг. Тодруулбал, Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3 дахь хэсэгт “Өмгөөлөгч энэ хуульд заасан нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагаа явуулахад нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор өөрийн нэрийн өмнөөс төрийн байгууллага, шүүхэд гомдол, нэхэмжлэл гаргах эрхтэй” гэж заасан бөгөөд уг эрхийнхээ хүрээнд өмгөөлөгч шүүхэд нэхэмжлэл гаргах үйл ажиллагааны практикт тулгамдсан асуудлын талаар дурдсан.

Abstract: There was no explicit provision in the substantive or procedural laws governing the right to sue for the protection of public rights and interests. The first regulation relating to the enactment of the revised Law on Administrative Procedure in 2016 was reflected in the law. As a result, the Law on Advocacy was enacted in 2019, and the law legislates an advocate's power to initiate a lawsuit in order to protect public interests. Specifically, Paragraph 29.3 of the Law on Advocacy states that "a lawyer has the right to file a complaint or claim on his own behalf with a government organization or court in order to protect public rights and interests in carrying out professional activities that are beneficial to the public as stipulated in this law" and the attorney will address the practical issues in the context of this topic within the framework of this right.

Түлхүүр үгс: Өмгөөлөгч, нийтийн эрх, ашиг сонирхол, өмгөөлөгч шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрх.

Keywords: Attorney, public rights and interests, attorney's right to file a claim.

Шүүхийн хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиудын зохицуулалтыг авч үзвэл Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиас бусад Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор аливаа этгээд нэхэмжлэл, өргөдөл, мэдээлэл гаргах эрхийг тодорхой нарийн зохицуулаагүй ч энэхүү эрхийг нь хориглож хязгаарлаагүй билээ. Гэсэн хэдий ч уг эрхийн талаар тодорхой зохицуулалт хийгээд нэгдсэн ойлголтыг хууль тогтоомжид тусгах замаар бий болгох хэрэгцээ шаардлага байгаа юм.

1980, 1990-ээд оны үеэр “нийтийн эрх ашгийн эрх зүй” гэсэн нэр томъёо бусад улс орнуудын эрх зүйн хүрээнд хэрэглэгдэж эхэлсэн. Жишээлбэл, Өмнөд Африкийн арьс өнгөөр ялгаварлах үзлийн эсрэг хөдөлгөөний нэг идэвхитэй хэсэг бол нийтийн эрх ашгийг төлөөлж шүүхэд нэхэмжлэл гаргах явдал байсан бөгөөд энэ чиглэлээр нэлээд

мэргэшсэн хуульчидтай байдаг байна.¹⁵² Дэлхийн бусад улс орнуудад, тухайлбал, Их Британи, Энэтхэг, Бангладеш, Австрали, Чили болон Аргентин зэрэг улсад янз бүрийн хэлбэр, өргөн хүрээтэй үйл ажиллагааг хамарсан нийтийн эрх ашгийн төлөөх төв, нийгэмлэг, сүлжээ, хөдөлгөөнүүд бий болсоор байна. Улс орон бүрийн ялгаатай орчин, үйл ажиллагааны хамрах хүрээ зэргээс үл хамааран “нийтийн эрх ашгийн эрх зүй” нь Луис Брандесийн анх санал болгосон зарчим, үнэ цэнэ, зорилго буюу нийгмийн шударга ёсонд суурилсан үзэл, хуулийг нийгмийг өөрчлөх арга хэрэгсэл болгох үзэлтэй ерөнхийдөө нийцсэн байдлаар хөгжиж байна.

Хуучин социалист улсуудын хувьд “нийтийн эрх ашгийн эрх зүй” хэрхэн хөгжиж ирсэн гэдгийг ойлгоход эрх зүйн түүхэн онцлогийг харгалзан үзэх шаардлагатай болдог. Нийтийн эрх ашгийн эрх зүйн хөгжил нь Юрген Хабермасын дэвшүүлсэн “нийтийн орон зай” (public sphere) гэдэг ойлголтод тулгуурлаж байдаг. Нийтийн орон зайд эвлэлдэн нэгдэх, байгууллага байгуулах эрхээ эдэлсэн иргэд нийгмийн үзэл бодлоо (public opinion) чөлөөтэй илэрхийлж байдаг бөгөөд нийгмийн үзэл бодлоороо төрийн эсрэг сөрөг хүчин болж, нийгэм дэхаливаа шүүмжлэлтэй зүйлийг илэрхийлдэг байна.¹⁵³ Энэ ойлголт ардчилсан, өндөр хөгжилтэй орнуудын хувьд хэвийн үзэгдэл байдаг бол төр, нийтийн орон зай хоёр нь зэрэг оршиж байсан хуучин социалист орнуудын хувьд хэрэгжихэд нэлээн төвөгтэй, шинэлэг туршлага бий болгодог байна. Учир нь социалист эрх зүйн онолын хүрээнд, Хабермасын дэвшүүлсэн “нийтийн орон зай”-д төрөөс ангид ямар ч дуу хоолой гарах боломжгүй байсан юм. Гэсэн хэдий ч хуучин социалист орнуудад хүч түрэн гарч ирж байгаа нийтийн эрх ашиг буюу эмэгтэйчүүдийн эрх, байгаль орчны асуудлаар нэгдэн ажиллаж байгаа хуульч, өмгөөлөгчид нийтийн орон зайг бий болгоход чухал хувь нэмрээ оруулж, төрөл бүрийн, хуульд суурилсан, өргөн хүрээний оролцоонд тулгуурласан нийтийн эрх ашгийг төлөөлөх арга хэрэгслийг хөгжүүлэхэд идэвхитэй зүтгэж байна.

Нийтийн эрх ашгийг төлөөлж шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхийг олон төрлийн нэр томъёогоор тодорхойлж ирсэн байна. Жишээ нь, хамгийн түгээмэл хэрэглэгддэг нэр томъёо бол хүний эрхийн асуудлаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах (human rights litigation), стратегийн өмгөөлөл (strategic litigation), туршилтын хэргээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах (test case litigation), нөлөөллийн өмгөөлөл (impact litigation), нийгмийн хөдөлгөөний өмгөөлөл (social action litigation) болон нийгмийг өөрчлөх зорилготой өмгөөлөл (social change litigation) зэрэг болно.¹⁵⁴ Зарим судлаачид нийтийн эрх ашгийг төлөөлж шүүхэд нэхэмжлэл гаргах гэдэг нь хууль дүрэмд өөрчлөлт хийсэн, хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулийг хэрэгжүүлэхийг даалгасан, нийтийн хэм хэмжээг тодорхойлсон зэрэг шүүхийн шийдвэр дээр үндэслэн нийгэмд өөрчлөлт авч ирэхийг эрмэлздэгт оршино гэдэг байна.¹⁵⁵ Өөр хэсэг судлаачид үзэхдээ, нийтийн эрх ашгийг төлөөлөн шүүхэд нэхэмжлэл гаргах гэдэг нь үйлчлүүлэгч буюу хувь хүнд хамааралтай эрх ашгаас давж, нийтийн эрх ашиг руу хэргийг чиглүүлэх зорилготой¹⁵⁶ гэдэг бол бас өөр судлаачид “нийгэмд томоохон шинэчлэлийг хийхэд чиглэсэн шүүхийн практикаас гарч буй хандлага”¹⁶ гэх зэргээр үздэг байна. Ерөнхийдөө судлаачид нийтийн эрх ашгийг төлөөлж шүүхэд нэхэмжлэл гаргах гэдгийг “нийгэмд төлөөлөл багатай, эсвэл эмзэг бүлгийн хүмүүсийн өмнөөс нийгэмд тогтолцооны түвшний өөрчлөлтийг бий болгоход чиглэгдсэн байдаг”¹⁵⁷ гэж үздэг байна.

¹⁵² Geoffrey Budlender, “The Development of the Public Interest Law Movement in South Africa” (Symposium on Public Interest Law in Eastern Europe and Russia, Budapest, Hungary, 1997), p.1.

¹⁵³ Jurgen Habermas, “The Public Sphere: An Encyclopedia Article (1964)” New German Critique No.3 (Autumn, 1974), pp. 49-50.

¹⁵⁴ James Goldston, “Public Interest Litigation in Central and Eastern Europe: Roots, Prospects and Challenges” Human Rights Quarterly 28 (2006) pp. 496.

¹⁵⁵ Helen Hershkoff, “Public Interest Litigation: Selected Issues and Examples”

¹⁵⁶ Edwin Rekosh, Kyra A Buchko, Vessela Terzieva (eds), “Pursuing the Public Interest: a Handbook for Legal Professionals and Activists” (New York: Public Interest Law Initiative in Transitional Societies, 2001) p. 81.

¹⁵⁷ Helen Hershkoff and Aubrey McCutcheon, “Public Interest Litigation: An International Perspective” in Many Roads to Justice: the Law-Related Work of Ford Foundation Grantees Around the World (US: The Ford Foundation, 2000), pp. 283-284.

Өдгөө Монгол Улсад нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалж, нэхэмжлэл гаргах зохицуулалттай Захиргааны хэргийн шүүх ч уг эрхийг зохистойгоор хангаж байгаа эсэх нь эргэлзээтэй.

Захиргааны хэргийн шүүх нь “төрийн гүйцэтгэх эрх мэдэл” буюу захиргааны хууль бус үйл ажиллагаанаас хүний эрх, эрх чөлөө, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор хүн, хуулийн этгээдийн нэхэмжлэлээр хэрэг үүсгэн хянан шийдвэрлэдэг шүүх эрх мэдлийн байгууллага буюу хэлбэржсэн эрх зүйн хамгаалалтыг хэрэгжүүлэгч захиргааны гадаад буюу хөндлөнгийн хяналтын нэг төрөл юм.¹⁵⁸ Тус шүүх нь нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээдээс гаргасан нэхэмжлэлийг хянан шийдвэрлэдэг ба “захиргааны хэргийн шүүхэд нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд” гэж хуулиар эрх олгогдсон этгээд¹⁵⁹ гэж заасан байна.

Энэхүү заалтын дагуу хуулиар эрх олгогдсон этгээд гэдэгт Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3 дахь хэсэгт зааснаар өмгөөлөгч нь нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг төлөөлж шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй байна.

Нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор гаргаж буй нэхэмжлэлд тавигдах шаардлага нь маргаж байгаа асуудлын талаар хангалттай ашиг сонирхолоо илэрхийлсэн байх бөгөөд нийтийн ямар ашиг сонирхол хэрхэн зөрчигдсөн, эсхүл зөрчигдөж болозошгүй талаар нэхэмжлэлдээ тодорхой ойлгомжтой тайлбарлах ёстой. Гэвч уг шаардлагыг хангасан ч шүүх хэд хэдэн өмгөөлөгчийн гаргасан нэхэмжлэлээр захиргааны хэрэг үүсгэж, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулахгүй байгаа юм.

2019 онд Өмгөөллийн тухай хууль батлагдснаас хойш өмгөөлөгчдөөс нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор захиргааны хэргийн шүүхэд хэд хэдэн удаа нэхэмжлэл гаргасан боловч шүүхээс нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзаж шийдвэрлэсэн байна. Тодруулбал,

1) Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3-д заасан эрхийн хүрээнд буюу өмгөөлөгч энэ хуульд заасан нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагаа явуулахад нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор өөрийн нэрийн өмнөөс нэхэмжлэлийг гаргасан хэмээн тайлбарласнаас үзвэл нэхэмжлэгч нарын маргаж буй асуудал дээр дурдсан нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй байхаар хуулиар тогтоосон асуудлын хүрээнд буюу Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дахь хэсэгт “... хүрээлэн байгаа орчин, хүүхдийн эрх, нийтийн эрүүл мэнд, нийтийн өмчийг хамгаалах...” гэж заасан хуулийн зохицуулалтад хамаарахгүй гэж дүгнэн “захиргааны хэргийн шүүхийн харъяаллын маргаан биш”¹⁶⁰ гэсэн үндэслэлээр;

2) Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.3 дахь хэсэгт “нэхэмжлэл” гэж хүн, хуулийн этгээдээс захиргааны хууль бус үйл ажиллагааны улмаас зөрчигдсөн, эсхүл зөрчигдөж болзошгүй эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлоо хамгаалуулахаар, түүнчлэн нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд, хуульд тусгайлан заасан бол захиргааны байгууллагаас нийтийн эрх зүйн чиг үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон үүссэн маргааныг шийдвэрлүүлэхээр захиргааны хэргийн шүүхэд гаргасан өргөдлийг”, 3.1.9 дахь хэсэгт “Захиргааны хэргийн шүүхэд нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд” гэж хуулиар эрх олгогдсон этгээд, энэ хуулийн 18.3 дахь хэсэгт заасан шаардлага хангасан төрийн бус байгууллагыг”, 18.3 дахь хэсэгт “Хуулиар тусгайлан эрх олгогдсоноос бусад нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд нь хүрээлэн байгаа орчин, хүүхдийн эрх, нийтийн эрүүл мэнд, нийтийн өмчийг хамгаалах асуудлаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй бөгөөд уг этгээд дараахь шаардлагыг хангасан байна”, 18.3.1 дахь хэсэгт “нэхэмжлэлийн

¹⁵⁸ Банзрагч Г. Захиргааны процессын эрх зүй. УБ. 2019. 24 дэх тал.

¹⁵⁹ Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль. /Шинэчилсэн найруулга/. // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2016. №9. 3 дугаар зүйлийн 3.1.9 дэх хэсэг.

¹⁶⁰ Захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн 2021 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн 20 дугаар тогтоол.

шаардлага нь тухайн байгууллагын дүрмийн зорилгод нийцсэн байх”, 18.3.2 дахь хэсэгт дүрмийн зорилгын дагуу сүүлийн гурваас доошгүй жил тогтвортой үйл ажиллагаа явуулсан байх” гэж тус тус нарийвчлан зохицуулжээ. Дээрх хуулийн зохицуулалтаас үзэхэд захиргааны хэргийн шүүхэд нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах тохиолдолд уг асуудлаар төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах эрх нь олгогдсон байх төдийгүй хуульд заасан шаардлагуудыг хангасан байх нөхцөлийг шаардахаар байна. Өмгөөллийн тухай хууль болон энэхүү журамд заасан өмгөөлөгчийн нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагаа нь нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор шүүхэд гомдол, нэхэмжлэл гаргах эрхтэй хамааралгүй, нэхэмжлэл гаргагчийг Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дахь хэсэгт заасан “хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд” гэж үзэх үндэслэлгүй гэж дүгнэн “нэхэмжлэл гаргах эрхгүй этгээд нэхэмжлэл гаргасан”¹⁶¹ гэсэн үндэслэлээр тус тус нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзжээ.

3) Өмгөөлөгч Б.Анирмаа, Б.Баялагмаа, Б.Наранцэцэг, Э.Энхцэцэг нар нь өөрийн нэрийн өмнөөс Нийслэл дэх Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхэд Ковид-19 үеийн хандив, тусламжийн шилэн дансны тайлагналд холбогдох буюу нийтийн өмчийг хамгаалах асуудлаар нэхэмжлэл гаргасан хэдий ч мөн л дээрх үндэслэлээр нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзаж шийдвэрлэсэн байдаг.¹⁶²

Шүүхийн эдгээр шийдвэрүүдээс үзвэл Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3-т заасан хуулийн зохицуулалтыг шүүхээс “өмгөөлөгч нь хуулиар тусгайлан нэхэмжлэл гаргах эрх олгогдсон этгээд биш” гэж үзэж байхын зэрэгцээ хуулиар тусгайлан нэхэмжлэл гаргах эрх олгогдоогүй этгээдэд тавигдах шаардлагыг өмгөөлөгч хангах ёстой гэдэг байдлаар тайлбарлаж байна. Судлаачийн хувьд Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3 дахь хэсгийг шүүхээс тайлбарлаж буй байдалтай санал нийлэхгүй байгаа бөгөөд шүүх тус хуулийн заалтыг хэт явцууруулан тайлбарлаж байна.

Учир нь Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд өмгөөлөгчийн нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагааны талаар зохицуулсан бөгөөд нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагаа гэдэг нь өмгөөлөгч бусдаас хөлс авахгүйгээр нийтийн тусын тулд болон нийгмийн эмзэг хэсгийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөн хамгаалах зорилгоор үзүүлж байгаа хууль зүйн мэргэжлийн туслалцаа, мөн олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг дэмжих зорилготой аливаа үйл ажиллагаа¹⁶³ гэж тодорхойлжээ.

Өмгөөлөгчийн нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагааг явуулах арга хэлбэрийг тодорхойлохдоо:¹⁶⁴

1. Хууль зүйн зөвлөгөө өгөх;
2. Олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг дэмжих зорилготой үйл ажиллагаа;
3. Төрийн байгууллага, албан тушаалтанд хандан гомдол гаргах;
4. Шүүхэд нэхэмжлэл, гомдол гаргах.

Нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагаа гэх ойлголтыг дан ганц төлбөрийн чадваргүй хүнд хууль зүйн мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх үйл ажиллагаа гэж явцуу байдлаар ойлгож хэрэглэж болохгүй юм. Өөрөөр хэлбэл, нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагааны нэг илрэх хэлбэр нь нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор өмгөөлөгч шүүхэд нэхэмжлэл, гомдол гаргах замаар хэрэгжих боломжтой.

Түүнчлэн Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дахь хэсгээс үзэхэд нийтийн эрх ашгийг төлөөлөн нэхэмжлэл гаргах

¹⁶¹ Нийслэл дэх Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүгчийн 2022 оны 05 дугаар сарын 30-ны өдрийн 4630 дугаар захирамж.

¹⁶² <https://legaldata.mn/b/1478#bview-aac> үзэв.

¹⁶³ Сүхбаатар 3. Өмгөөллийн тухай хуулийн дэлгэрэнгүй тайлбар (Өмгөөлөл судлалын цуврал). УБ. 2021. 273 дахь тал.

¹⁶⁴ Мөн тэнд. 274 дэх тал.

этгээдүүд нь материаллаг хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон этгээд, эсхүл хуулиар тогтоосон шаардлага хангасан төрийн бус байгууллага байна.

Өмгөөллийн тухай хууль нь материаллаг хууль бөгөөд уг хуулиар нэгэнт өмгөөлөгчид нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхийг олгосон байтал үүнийг хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон этгээд гэж үзэхгүйн зэрэгцээ Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан хуулиар тусгайлан эрх олгогдсноос бусад нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн нэхэмжлэл гаргах хүрээ буюу хүрээлэн байгаа орчин, хүүхдийн эрх, нийтийн эрүүл мэнд, нийтийн өмчийг хамгаалах асуудлаар тус шүүхэд нэхэмжлэл гаргах боломжтой гэж тайлбарлаж байгаа нь хэт явцуу хуулийг хэрэглэж байна гэж үзэхэд хүргэж байна.

Нөгөөтэйгүүр өмгөөлөгчийг нийтийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор хүрээ хязгааргүйгээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй гэж үзээгүй бөгөөд уг хүрээ хязгаарыг Монголын Өмгөөлөгчдийн холбооны Удирдах зөвлөлөөс Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсэгт заасан эрхийнхээ хүрээнд нийтэд тустай мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх хэлбэр, журмыг батлах замаар тогтоох боломжтой юм.

Дүгнэлт

Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.9 дахь заалтад “захиргааны хэргийн шүүхэд нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд” гэж хуулиар эрх олгогдсон этгээд, энэ хуулийн 18.3 дахь хэсэгт заасан шаардлага хангасан төрийн бус байгууллагыг”, 18 дугаар зүйлийн 18.3 дахь хэсэгт “Хуулиар тусгайлан эрх олгогдсоноос бусад нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд нь хүрээлэн байгаа орчин, хүүхдийн эрх, нийтийн эрүүл мэнд, нийтийн өмчийг хамгаалах асуудлаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй бөгөөд уг этгээд дараах шаардлагыг хангасан байна” гэж тус тус зааснаас үзвэл тус шүүхэд нийтийн ашиг сонирхлыг төлөөлөх эрх бүхий этгээд гэдэгт хуулиар эрх олгогдсон этгээд, эсхүл хуульд тавигдах шаардлага хангасан төрийн бус байгууллагыг ойлгоно.

Өмгөөлөгчийн хувьд Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3 дахь хэсэгт зааснаар нийтийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрх хуулиар олгогдсон этгээд байхад шүүхийн процесст түүнийг хуулиар тусгайлан нэхэмжлэл гаргах эрх олгогдоогүй гэж үзэж, цаашилбал төрийн бус байгууллагад тавигдах шаардлагыг заах замаар нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзаж байна.

Шүүхийн процесст өмгөөлөгчийн гаргаж буй нэхэмжлэлийг хоёр үндэслэлээр хүлээн авахаас татгалзаж байгаа байдал нь ойлгомжгүй, тодруулбал, нэхэмжлэл нь хуулиар тусгайлан эрх олгогдсоноос бусад этгээдэд тавигдах хүрээ хязгаарыг хэтрүүлсэн гэж үзэж тухайн нэхэмжлэл нь шүүхийн харъяалалын биш, эсхүл Өмгөөллийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3-д заасан эрх нь хуулиар тусгайлан олгогдсон эрх биш гэж үзэн нэхэмжлэл гаргах эрхтэй этгээд биш гэж үзэн хүлээн авахаас татгалзаж байгаа нь ойлгомжгүй нөхцөл байдлыг бий болгож байна.

Иймд өмгөөлөгчийн нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор гаргаж буй нэхэмжлэлийн хэмжээ хязгаарыг зайлшгүй тогтоох шаардлага үүсч байгаа бөгөөд үүнд дорвитой арга хэмжээ авч, холбогдох журмыг боловсруулж, батлуулан хэрэгжүүлж, өмгөөлөгчдийн нэхэмжлэл гаргах эрхийг хангуулах талаар арга хэмжээ авах шаардлагатай.

Ашигласан материал

1. Банзрагч Г. Захиргааны процессын эрх зүй. УБ. 2019.
2. Захиргааны хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн 2021 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн 20 дугаар тогтоол. 105
3. Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль. /Шинэчилсэн найруулга/. // Төрийн мэдээлэл. Эмхэтгэл. УБ. 2016. №9.

4. Нийслэл дэх Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүгчийн 2022 оны 05 дугаар сарын 30-ны өдрийн 4630 дугаар захирамж.
5. Сүхбаатар З. Өмгөөллийн тухай хуулийн дэлгэрэнгүй тайлбар (Өмгөөлөл судлалын цуврал). УБ. 2021.
6. Edwin Rekosh, Kyra A Buchko, Vessela Terzieva (eds), "Pursuing the Public Interest: a Handbook for Legal Professionals and Activists" (New York: Public Interest Law Initiative in Transitional Societies, 2001)
7. Geoffrey Budlender, "The Development of the Public Interest Law Movement in South Africa" (Symposium on Public Interest Law in Eastern Europe and Russia, Budapest, Hungary, 1997)
8. Helen Hershkoff and Aubrey McCutcheon, "Public Interest Litigation: An International Perspective" in Many Roads to Justice: the Law-Related Work of Ford Foundation Grantees Around the World (US: The Ford Foundation, 2000)
9. Jurgen Habermas, "The Public Sphere: An Encyclopedia Article (1964)" New German Critique No.3 (Autumn, 1974).